

Борис Стојковски
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за историју
stbs@ptt.rs

Оригиналан научни рад
примљено: 12. април 2012
прихваћено: 1. октобар 2012

СРЕМСКИ БИСКУПИ 1229–1534*

Сажетак: У раду се на основу архивске грађе, угарских и других дипломатара, као и бројне литературе покушава сачинити до сада најпотпунији и најпрецизнији хронолошки преглед бискупа римокатоличке Сремске бискупије од њеног настанка (односно обнављања) 1229. године, па све до Мохачке битке и пропасти угарске средњовековне државе. За већину бискупа нажалост података је врло мало, али о некима постоји нешто више информација и аутор је покушао да реконструише што је више могуће биографија бискупа, као и детаља из њиховог бискупства Сремом у средњем веку.

Кључне речи: сремска бискупија, средњи век, бискупи.

Од успостављања Сремске бискупије 1229, па све до Мохачке битке 1526. године и пропасти средњовековне угарске краљевине ова се дијецеза суочавала са великим потешкоћама. Налазила се на југу државе, на граници према босанским патаренима, а у Срему је живело или било у непосредном суседству бројно православно становништво. Осим тога, Печујска бискупија и нарочито Калочка надбискупија су имале своју јурисдикцију на тлу Срема. Тај сукоб око јурисдикција чинио је и приходе Сремске бискупије малим, а положај бискупа веома тешким. Посебно у време владавине краља Жигмунда Луксембуршког (1387-1437) и његових сукоба са претендентом Ладиславом Напуљским је веома тешко разлучити редослед сремских бискупа, јер је сваки од њих именован своје присталице на положаје.

Због свих тих разлога веома је тешко утврдити хронологију сремских бискупа. Досадашњи напори на ту тему су стога више него вредни. Још је 1944. Емерик Гашић написао свој *Brevis conspectus historicus dioecesium Bosniensis-Diacovensis et Sirmiensis e fontibus historicis concinnatus curriculaeque vitarum auctus*, а

* Рад представља фазни резултат истраживања за два пројекта: *Војвођански простор у контексту европске историје* (бр. 177002) финансиран од стране Министарства просвете и науке Владе Републике Србије и *Средњовековна насеља на тлу Војводине. Историјски процеси и догађаји*, бр. Решења 114-451-2216/2011, који финансира Покрајински секретаријат за науку Владе Аутономне покрајине Војводине.

1999. године преведено као *Kratki povijesni pregled biskupija Bosansko-đakovačke i srijemske*. У савременој српској историографији наш цењени медијевиста професор Ненад Лемајић је дао више него значајан допринос проучавању ове проблематике својим радом *Хронотакса црквених достојанственика у Срему*, а у мађарској историографији Јожеф Терек је донео врло вредне, и на изворима утемељене пописе сремских бискупа. У двома архонтологијама, Атиле Жолдоша (која обухвата период Арпадовића), односно Пала Енгела (која иде до 1457) постоје такође изворно утемељени спискови сремских бискупа. Потоњи мађарски медијевиста Пал Енгел је заједно са Ласлом Костом написао за *Korai magyar történeti lexikon* одредницу о сремској бискупији и сремским бискупима и дали су хронолошки след бискупа, углавном позивајући се на цитирано део Емерика Гашића.

Иако су сва поменута дела ванредно велики научни резултати и изузетног су значаја за нашу тему, и црквену историју Срема посебно, било је потребно упоредити их међусобно, додати сазнања из још неких извора и литературе. Стога смо и направили овај детаљнији попис сремских бискупа, који би могао бити најприближнији и најпрецизнији у тровековној бурној средњовековној историји сремске бискупије.

Први помени сремских бискупа датирају свега неколико година по настанку ове дијецезе. Бискуп Иноћентије, први сремски бискуп којег извори помињу, наводи се између 1231. и 1233. године. У писму од 20. марта 1231. Гргур IX каже Иноћентију да ће бити потврђен за бискупа кад подигне самостан у Баноштору (односно Kew, Kw, Chuet, итд), седишту нове бискупије. Папа у истом документу саветује решавање спора са сремским архијаконом Калочко-бачке надбискупије, са којим је било сукоба око јурисдикције на тлу Срема, а препоручује и казну за кршење јурисдикције. Помиње се и да је угарском принцу, а доцнијем краљу Бели IV, изнео да треба да чува мир, на шта се овај заклео.¹ На крају 1233. Јаков, папски легат, шаље сремског бискупа Иноћентија и лекара магистра Алберта са једним веома важним писмом за младог краља Белу. Папа управо преко њих очекује и одговор младога краља.²

Оливер је следећи са списка бискупа, а био је фрањевац. На овој функцији је био највероватније у периоду 1247-1262, када се повукао у неки, нажалост непознати, фрањевачки самостан због болести и изнемоглости. У повељи од 6. новембра 1250, коју је потврдио и папа Александар IV неколико година касније,

¹ Fejér György, *Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus Ac Civilis*. I-XI, Budaе, 1829-1844 (даље Fejér и број тома из збирке), Fejér III/2, 244-245; Eduardus Hampel, *Ugrinus de genere Chak Archiepiscopus Colocensis et Erectio Episcopatus Simriensis*, докторска дисертација у рукопису са Katholisch-Theologische Fakultät der Universität Wien, Wien, 1917, 178-180; Emerik Gašić, *Kratki povijesni pregled biskupija Bosansko-đakovačke i srijemske*, Osijek, 2000, 49 (даље E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*); Török József, *Keresztény századok. A tizenharmadik század magyar egyháztörténete*, Budapest, 2003, 208; Ненад Лемајић, *Хронотакса црквених достојанственика у Срему*, Зборник Музеја Срема 3, 1997, 60. Помиње 1198. Олимпија и 1227. Јована, али, тад није било бискупије. Zsoldos Attila, *Magyarország világi archontológiája 1000-1301*, Budapest 2011, 95. сматра да је Иноћентије био бискуп 1232-1233.

² Писмо објављено у Augustino Theiner, *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*, I-II, Romae, 1859, 121 (даље Theiner I); од литературе в. Balics Lajos, *A Római katolikus egyház története Magyarországon, II. kötet. Kálmán királytól az Árpádház kihaltáig 1195-1301, II. rész*, Budapest, 1890, 31.

тачније 13. фебруара 1255. године, потврдио је магистру Лаврентију, канонику и препозиту цркве Светог Иринеја поседовање виле у месту Драш. Овај каноник је био и калочки каноник и са бачким је боравио у Риму како би им обојици био потврђен избор на своје положаје. Оливер је потврдио, с другим прелатима, и оснивање манастира у Туроцу 1252. године. Потом, 1254, овај је бискуп на списку потписника писма краља Беле IV којим потврђује поседе опатије Пилиш. Последњи помен јесте у писму од 13. децембра 1262. године, где Оливер моли да буде разрешен и да му се дозволи повлачење у ред Мале браће.³

Некадашњи арадски препозит Светог Мартина Јован се у писму краља Стефана IV од 13. децембра 1262. године назива изабрани бискуп, а у писму краља Беле шест година доцније је сремски бискуп. У тој повељи из 1268. године Јеврејима у Комарому се потврђују неки поседи, а сремски бискуп Јован је међу сведоцима краљевске повеље. Бискуп је изгледа и 1269. године када му се губи траг у изворима. Бискупски престо је испражњен изгледа 1274. године.⁴

Бискуп Поша (наводи се још у појединој литератури и као Пока, Пука, што је према Емерику Гашићу чак исто што и Павле, али према најновијим сазнањима и истраживањима професора Петра Рокаија утврђено је да је његово име ипак Поша) се спомиње у једној повељи из 1275. и три повеље краља Андрије III од 28/29. јула 1290, односно 22. фебруара и 9. октобра наредне године. Што се тиче првог помена који датира из доба угарскога краља Ладислава IV Куманца, бискуп Поша је уз мачванског бана Алберта и магистра Леринца, послат у обилазак неког поседа у Срему. У друга два случаја је потписник повеља којима се потврђује нека половина шуме, односно слободе ердељског каптола. Трећом повељом у којој се спомиње овај бискуп Срема краљ потврђује повластице Енордовом сину због заслуга. Бискуп Поша је 1282. канцелар краљице-удове.⁵ Поменут је и у повељи краља Андрије III

³ Theiner I, 243-244; Fejér IV/2, 214-218; исти, IV/3, 93; *Hazai okmánytár*, I. -VIII. kötet, kiadják Nagy Imre et. al., Győr-Budapest, 1865-1891, 75 (даље *Hazai okmánytár* VI); E. Hampel, нав. дело, 222; Udvardy József, *A kalocsai érsekek életrajza (1000-1526)*, Köln, 1991, 146; E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*, 49; Török J, *Keresztény századok. A tizenharmadik század magyar egyháztörténete*, 208 ставља епископат Оливеров 1250-1256, као и Engel Pál-Kosztá László, *szerémi püspökei, Korai magyar történeti lexikon*, főszerkesztő Kristó Gyula, szerkesztők Engel Pál és Makk Ferenc, Budapest, 1994, 642; његово бискупство се ставља и између 1250-1262. В. Zsoldos A, нав. дело, 95. Постоји и нејасан помен анонимног бискупа сремског којем папа 1248, уз чанадског бискупа и опата самостана у Пилишу, шаље неко писмо о избору краљичиног канцелара Филипа за загребачког бискупа, в. Theiner I, 206-207. Сам документ не наводи о коме се бискупу ради, односно изгледа је нечитак, али можемо да претпоставимо да је у питању Оливер.

⁴ Fejér IV/3, 444-457, бискупов помен на 456; E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*, 50; Török J, *Keresztény századok. A tizenharmadik század magyar egyháztörténete*, 208; Engel P-Kosztá L, *szerémi püspökei*, 642; Zsoldos A, нав. дело, 95. наводе да је он би бискуп 1262-1269. Хронологију потврђује и Н. Лемајић, *Хронотакса*, 60.

⁵ *Hazai okmánytár* VI, 356; E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*, 50; Török J, *Keresztény századok. A tizenharmadik század magyar egyháztörténete*, 208 наводи га као бискупа Срема од 1279. па све до 1293. Године, исто и код Engel P-Kosztá L, *szerémi püspökei*, 642. Н. Лемајић, *Хронотакса*, 60. га одређује као бискупа између 1279. и 1291. Овај помен ипак помера почетак његовог столовања у 1275, в. Ђура Харди, *Господари и банови оностраног Срема и Мачве у XIII веку*, Споменница *Историјског архива Срем*, 8, 2009, 75-76. Zsoldos A, нав. дело, 95. га ставља као бискупа у период од 1277-1293.

1291. године, којом се поклања посед у долини Саве жупану Ђарману.⁶ Постоји и једна врло занимљива теза Гезе Каршаија у вези са Пошом. На основу илуминираног латиничног слова *P* на почетку чувене Анонимусове *Gesta*, као и још неких стилизованих слова око њега, овај мађарски стручњак сматра да је Анонимус, *P magister*, односно *P mester* у ствари овај босански, доцније и сремски бискуп Поша.⁷

Затим 1292. Године неки готово непознати Ђорђе I се спомиње као бискуп Срема. Потом следи 1299. Никола I који је присуствовао састанку угарских сталеза и који се још помиње и наредне године као сремски бискуп.⁸ Вићентије се као бискуп Срема помиње само 1306. године, а потоњи је (од 8. јула исте године) калочки надбискуп све до 1311, а иначе потиче из великашке породице Чак.⁹ Значајнији је ранији архиђакон у Острогону по имену Ладислав. Први помени су 1307. године, кад Камбије, управитељ архиђакона Нитре при истој цркви Острогона долази у Баноштор и бива угошћен од бискупа Ладислава. Исти бискуп се спомиње у исправама краља Карла Роберта. У једној таквој исправи од 15. јуна 1309. године Ладислав се наводи као сремски бискуп, а у повељи, односно сведочанству надбискупа и бискупа писаној девет дана доцније за сам дан крунисања, спомиње се *бискуп Светог Иринеја*. И каснији бискупи ће се тако потписивати.¹⁰

Један од најинтересантнијих извора за овог бискупа, али и нашу тему уопште јесте процес који се 25. јуна 1309. године водио у Будиму против овог сремског бискупа Ладислава, у вези са приходима њитранског архиђаконата. Наиме, Ладислав је, још фебруара 1302, тада као острогонски архиђакон, обећао неком магистру Анђелу (Ангелусу) од Нарније, приходе њитранског архиђаконата на шест година. Изгледа да је те приходе присвојио, или их једноставно није исплатио. Процес је водио доктор канонског права Филип, капелан папског легата у Угарској. Бискуп Ладислав је на питања тужиоца углавном одговарао да се или делимично сећа, или је потпуно негирао неке наводе оптужнице. Захтевао је доказе и на крају је одређено да легати дотичног архиђакона Анђела оду у резиденцију сремског бискупа, у Свети Иринеј, где би му бискуп Ладислав пружио доказе како је ова ствар решена и како је новац исплаћен. То су требали да потврде и каноници каптола Светог Иринеја, као и други угледни људи. Легат Камбио, који је представљао архиђакона Анђела, дошао је у Баноштор и изгледа примио девет гроша. Нека трансакција је требало да буде обављена и у Сремској Митровици, али

⁶ *Hazai okmánytár* VII, 304-306.

⁷ Karsai Géza, *Ki volt Anonymus? (Az Anonymus-gesta kézírata, szövegkritikája, tartalmi de nyelvi problémái, különös tekintettel a palimpszeszt-szövegek fototechnikai kérdéseire)*, Középkori kútfőink kritikus kérdései, szerkesztette Horváth János és Székely György, Budapest, 1974, 39-44.

⁸ E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*, 50; Zsoldos A, нав. дело, 95; Török J, *Keresztény századok. A tizenharmadik század magyar egyháztörténete* 208 прескаче Ђорђа, али се слаже за Николу.

⁹ Udvardy J, *A kalocsai érsekek életrajza (1000-1526)*, 183; Török József, *Keresztény századok. A tizennegyedik század magyar egyháztörténete*, Budapest, 2004, 213; Engel P-Kosztai L, *szerémi püspökei*, 642. Н. Лемајић, *Хронотакса*, 60. Вићентија не спомиње. Спомиње га још и Engel Pál, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*, CD-ROM kiadás

¹⁰ E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*, 50; Н. Лемајић, *Хронотакса*, 60.

је Ладислав и то негирао. Бискуп је говорио како због рата и других разлога није у стању да плати цео износ. Пресуда овом бискупу је донета августа 1309. године и по њој је Ладислав имао да плати суму новца коју је обећао њитранском архиђакону Анђелу.¹¹

Извори спомињу следећег бискупа, Ђорђа (или Гргура) II између 1311/1313. и 1333. године. Махом се, као и већина, спомиње приликом потврђивања различитих повеља, и први спомен из 1311. године је таква повеља. Наведен је у још неким повељама од којих би требало издвојити повељу граду Сегедину 2. августа 1317, док је наредне године Ђорђе био и на састанку у Калочи где су присутни надбискупи и бискупи склопили међусобни савез против скрнављења црквених права. Они се се заклели да ће бранити један другог, чувати права цркве и наравно да ће бранити своје позиције. Помиње се у повељи из 1323. године, када пожунски каптол потврђује неком великашу Хенрику молбу око кметова. Извори га спомињу приликом потврђивања повеља из 1324, па све до 1327. године. Сведок је и код једне повеље из 1328. године, којом је краљ Карло Роберт потврдио калочком надбискупу неку ранију повељу о кметовима. Потписан је у повељама и 1329, као и годину дана доцније. У оба случаја се поклањају неки поседи краљевим верним следбеницима. Пошто је у походу на Влашку 1327. године изгубљен печат, краљ је потврдио 1330. неку повељу окоседа и у њој је сведок био и овај сремски бискуп. Приликом потврђивања неке раније повеље 1332. године Ђорђе је такође поменут као сремски бискуп. Помиње се и у низу повеља донетих 1335. године. Он се у повељама титулише као бискуп *сремски, de Sancto Irenaeo, Sancti Irenaei et Kuw, de Kio et S. Irenaei*. Како се уз његово име у повељама често наводи *frater* вероватно је био редовник.¹²

Почетком јуна 1334. године, сремска је бискупска столица упражњена.¹³ Фрањевац Гргур је постављен од авињонског папе Јована XXII 16. јуна 1334. године, а посвећен од бискупа Албанија Ганселина. Маја и јуна 1335. Гргур се наводи као сремски бискуп у повељама, али је већ наредне године Карло Роберт у свом писму навео да је сремска катедра испражњена.¹⁴

Бискуп Петар Беке је био магистар, а пре именовања за сремског бискупа био је и бачки препозит и краљевски канцелар. Краља Карла Роберта је пратио у

¹¹ Theiner I, 432-437; Kristó Gyula, *Anjou-kori oklevéltár*, II, Budapest-Szeged, 1990, 297-298, 306. (даље АО) Енгел Пал период Ладислављевог управљања сремском катедром ставља између 25. априла и 24. децембра 1309, в. Engel P, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*.

¹² *Hazai okmánytár*, II, 131-133, 135-138; *Hazai okmánytár* III, 71; *Hazai okmánytár*, IV, 27-30, 42-45, 51-55, 71-75; *Anjou-kori okmánytár*, I-VII, Budapest, 1878-1920, 428, 448; (даље *Anjoukori okmánytár*); *Anjoukori okmánytár* II, 71, 117, 210, 283, 355, 449, 467; АО XII, 30-32; АО XIX, 155, 159, 186-187; од литературе в. Lányi Károly, *Magyar egyháztörténelme. Átdolgozta Knauz Nándor*, I. kötet, Esztergom, 1866, 449-450; Н. Лемајић, *Хронотакса*, 60; Е. Гашић, *Kratki povijesni pregled*, 50-51; Engel P, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*; Török J, *Keresztény századok. A tizennegyedik század magyar egyháztörténete*, 213.

¹³ Engel P, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*.

¹⁴ Theiner I, 597-598; Е. Гашић, *Kratki povijesni pregled*, 51. У једној повељи од 24. јуна међутим сремска столица је још празна, *Anjoukori okmánytár*, III, 79. Гргуоров помен, Исто, 176. Изгледа да је бискуп био само до 8. септембра 1335, а да је још концем фебруара 1336. Сремска бискупија била без свог бискупа, в. Engel P, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*.

Апулију и Напуљ, 13. марта 1336. назива се изабрани, а 24/26. октобра исте године сремски бискуп. Назива се често бискуп Светор Иринеја и *de Keo*. И као бискуп наставио је да буде краљев секретар и један од утицајнијих дворјана. Већ 1337. Петар као краљев секретар потврђује споразум двају завађених великашких породица. Исте године у јуну Вишеграду пред њим је препуштен неки приход опатицама на Маргитином острву. Као секретар записао је и документе 1338. године, у вези са неком тучом а 1339. Петар, као сремски бискуп сведок је код једне повеље. Исте је године пред краљем, ердељским војводом и њим, краљ донео одлуку о некој граници на путу код ердељских рударских градова. У повељама се наводи као бискуп Срема, али и краљев секретар. Као таквог га наводи и палатин Виљем Другет 1341. године, у некој парници око тврђава. Исте је године пред њим вођен спор око неких поседа на подручју Пожуна. Потом, 24. јуна 1342. Карло Роберт додељује бискупу Петру и његовој браћи поседе у бачкој жупанији, где се назива Петар Беке, што му је изгледа био надимак. Исте је године присутан код помирења после плаћања казне због нанетих повреда. Поменут је и у повељи из 1345. године, којом краљ поклања неке поседе у Пожуну и околини. Вероватно је 1349. године бискуп Петар умро, јер 1. децембра папа спомиње у писму да је после његове смрти сремска бискупија *остала без утехе*-односно свог бискупа.¹⁵

И још десетог дана истог месеца у једној повељи стоји како је сремско бискупско место упражњено.¹⁶ Значајан је и јер је прекинуо традицију да је неопходна дозвола калочког надбискупа за посвећење нових свештеника, или посвећивање нових цркава. Надбискуп је желео да папа потврди ранију традицију и да бискупу под претњом казне нареди да се придржава ранијих правила. Папа је сматрао да ова ствар треба да се реши на суду.¹⁷

Августинач Тома син Бенедикта је именован крајем 1349, а на положају сремског бискупа се спомиње све до 1360. или 1364. године.¹⁸ Као изабрани сремски бискуп наводи се у повељи којом краљ потврђује фербуара 1358. године Доминику Ошеу, мачванском бану неке поседе. Неколико година раније (1352, а поново потврђено новим печатом 1364. године) се у истом статусу помиње у једном краљевом писму око увођења у посед. Али у једној повељи опатији у Бакоњбелију Тома се наводи као сремски бискуп.¹⁹ Овај је бискуп изгледа хтео за себе да

¹⁵ У једној повељи од 26. марта 1336. Сремска бискупија је празна, АО XX, 161-162 дакле изгледа да је нешто касније постао изборни; поред тога изгледа да је Петар умро или му је макар последњи помен још 22. X 1347, Engel P, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*; од извора који га спомињу, махом као сведока код неких повеља в. *Hazai okmánytár* III, 129; *Hazai okmánytár* V, 111; *Anjoukori okmánytár*, III, 296, 337, 386-387, 608; *Anjoukori okmánytár*, IV, 94, 127, 156, 193, 265-266, 512; *Anjoukori okmánytár*, V, 134; АО XX, 108-111; од литературе уп. Н. Лемајић, *Хронотакса*, 60; Е. Гашић, *Krati povijesni pregled*, 51.

¹⁶ *Anjoukori okmánytár*, V, 343.

¹⁷ Udvardy J, *A kalocsai érsekek életrajza (1000-1526)*, 210-211.

¹⁸ Е. Гашић, *Krati povijesni pregled*, 51; Н. Лемајић, *Хронотакса*, 60; Török J, *Keresztény századok. A tizennegyedik század magyar egyháztörténete*, 213. Овај потоњи сматра да је у питању 1364, док Гашић и Лемајић дају 1360. годину. Да је 1364. слаже се и Engel P, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*.

¹⁹ *Hazai okmánytár*, II, 89, цела повеља 87-90; за друге помене бискупа Томе 112. Мада се 1352. Тома наводи и као администратор бискупије, *Anjoukori okmánytár*, V, 593. Помиње се у повељама и 1354, *Anjoukori okmánytár*, VI, 169, као и 1356, Исто, 438-439, 524.

присвоји неки посед и 24. маја 1351. Лајош Велики забрањује и њему и сваком другом да отуђе посед Зујум, који је мајка магистра Симона изгледа купила од претходног бискупа сремског.²⁰ Од краја маја до 22. августа 1364. године Срем нема бискупа.²¹

У Авињон је 4. августа 1356. Никола, син Јованов, сремски препозит кренуо по надбискупски палиј за новог архипастира калочког Николу Кесеија, а папа је потврдио и сремског бискупа.²² Извори помињу и још неког Тому као сремског бискупа између 10. јануара 1358. године и 18. новембра исте године у потврђивању неколико повеља.²³ Да ли је овај Никола био тако кратко бискуп, не знамо. Са друге стране, вероватно је папа тек тад потврдио Тому за бискупа, а Никола је изгледа био само препозит, иако се у литератури код Удвардија то и не разнајаје најбоље.

Следећи сремски бискуп је био Димитрије Петров, иначе рођен у Бачкој у Вашкуту, који се помиње у неколико повеља. Његово име је на документу којим угарски краљ Лајош Велики додељује приходе дунавског прелаза самостану у Старом Будиму. Димитрије је сремски бискуп и 1365. године, када се помиње 26. марта и 27. децембра са осталим бискупима при потврђивању неких привилегија угарским магнатима пред краљем Лајошем. Највероватније је изабран још јуна 1364. године, јер је претпоследњег дана маја исте године сремска столица празна, како стоји у једном краљевом документу у вези са тврђавом Пелешке. Папа је Димитрија потврдио за бискупа сремског изгледа 29. новембра 1364. године. Његова каријера је била веома успешна. Од 1366. или можда 1368. године, сремски бискуп Димитрије је постао прво бискуп Ердеља, а касније и загребачки (1370. године), да би 1378. Угарска у његовом лику добила острогонског надбискупа, недуго потом и кардинала. Био је краљевски подсекретар 1376-1379. године, а као загребачки бискуп и папски изасланик за Угарску и Пољску. Године 1382. је краља Лајоша Великог је сахранио и Марију крунисао, према жељи њеног оца, за краља Угарске. Одржао је сабор у Острогону исте 1382, а преминуо је 20. фебруара 1387. године. Гроб му је у базилици у Острогону.²⁴

Од 1366. Ггодине према Гашићу и Лемајићу, од 1368. према Енгелу, а од 1378. године према Јожефу Тереку, Стефан Пакши наслеђује Димитрија на катедри бискупа сремских. Ради се о старој породици племића чији је родоначелник палатин Роланд (умро 1278) и из које потичу бројни бискупи и други световни

²⁰ *Anjoukori okmánytár*, V, 495.

²¹ Engel P, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*.

²² Udvardy J, *A kalocsai érsekek életrajza (1000-1526)*, 221. У ово доба 1354, од папе стиже писмо у вези са помоћи Светој Столици. Не наводи се нити један бискуп поименице, али се помињу сремски бискуп и потом сремски каптол и то у оба случаја на последњем месту. В. Theiner II, 17-18. Још један неименовани сремски бискуп је 1358, заједно са веспремским, донео палиј новом калочком надбискупу, а ранијем чанадском-Томи. Исто, 36.

²³ *Anjoukori okmánytár*, VII,6, 41, 212, 478, 495.

²⁴ *Hazai okmánytár* V, 138; E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*, 51; Engel P, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*; Török József, *Keresztény századok. A tizennegyedik század magyar egyháztörténete*, 213 сматра да је био бискуп 1364-1368; о њему види и Markó László, *A magyar állam főméltóságai. Szent Istvántól napjainkig*, Budapest, 2006, 308; од извора помиње се у повељама које се налазе и у *A Perényi család levéltára*, közzéteszi Tringli István, Budapest, 2008, 78-79.

великодостојници. Овај Стефан је праунук Роланда, био је и будимски препозит, а онда сремски бискуп. Он се помиње 1366, у једном папском писму, потом у још једном писму Свете Столице острогонском надбискупу око помоћи Риму, а најкасније 1373/1374. Стефан није више међу живима.²⁵ Међутим, извори показују да је до промене на бискупском трону Срема дошло раније, јер се у папском писму око новог нунција у Угарској 1372. Димитрије сремски помиње на попису бискупа којима се енциклика упућује.²⁶ У једном позиву краљице Елизабете из 1370. Стефан се још увек наводи као сремски бискуп.²⁷ Тако да бисмо смрт овог бискупа померили на најкасније 1372 или чак крај 1373 (како сматра Енгел који његов последњи помен ставља у 22. децембар), када га је на кратко наследио Димитрије.²⁸

Након њега дошао је Јован II, син Андрије који је пре ове дужности био препозит цркве Светог Георгија у Острогону, а 10. јануара 1374, постављен је за бискупа, док Терек наводи 1376. годину. Сигурно је сведок приликом потврђивања једног поседа као поклона краљевом службенику из породице Лабдашвари, а помиње се у неколико повеља из 1379. године. Наводи се у повељи краљице Марије 1381, кад је доделила Трогиру печат јавне вере и у једном писму краља Жигмунда шест година касније. И три године доцније се наводи у једном краљичином спису. Изгледа да је, према неким ауторима, бискуп био до 1392. године.²⁹

Можда је ипак неколико година раније дошло до промене. Наиме, краљ Жигмунд је сину магистра Владислава, по имену Никола обећао једну бискупију, када се било које место у земљи испразни, тј не буде било бискупа. Већ 4. децембра 1387. Никола постаје сремски бискуп, иако се Јован помиње у једној ранијој краљевој повељи. Биће да је током те године дошло до смене на трону сремских бискупа. Дотични Никола је потомак Пастои Какаш породице, који су били поседници опатије Пасто.³⁰ Можда је до нове смене дошло већ 1388, јер се у једној повељи од последњег дана новембра те године помиње опет Јован као бискуп сремски.³¹ Да ли су овде у питању присталице Ладислава Напуљског нисмо сигурни.

Сремска бискупија била је *sedes vacantis* вероватно од 20. септембра 1393. године до марта наредне. О Гргуру II Рожалију знамо тек да се помиње у једној даровници 1397, а вероватно је био и редовник непознатог реда. Бискуп Срема постао је, изгледа, 1393. године. Он је, својим потписом, уз остале бискупе и

²⁵ Theiner II, 99; E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*, 51-52; Н. Лемајић, *Хронотакса*, 60; Engel Pál, *Paksi*, KMTL, 523.

²⁶ Theiner II, 129.

²⁷ *Hazai okmánytár* II, 126.

²⁸ Engel P, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457* не помиње Димитрија.

²⁹ *Hazai okmánytár* II, 134, 146; *Hazai okmánytár* III, 212; *Hazai okmánytár* V, 161; E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*, 52; Török J, *Keresztény századok. A tizenegyedik század magyar egyháztörténete*, 213; *A Perényi család levéltára*, 96. Engel P, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457* пак наводи да је место сремског бискупа упражњено од 11. новембра 1374, па све до 8. марта 1376. године. То би померило његов долазак на трон ближе и Терековим претпоставкама.

³⁰ *Hazai okmánytár* V, 179; Mályusz Elemér, *Zsigmondkori oklevéltár*, I, Budapest, 1951, 32. (даље ZsO); Békefi Remig, *A pásztoi apátság története. 1190-1702*, Budapest, 1898, 189.

³¹ *Hazai okmánytár* V, 182.

двоструким краљевским печатом оверену повељу, ратификовао 13. јула 1397. привилегије које је мачвански бан Петар са својом сестром Вероником молио у име Николе. Ове привилегије су потврда краљевског патента издатог после Никопољске битке. Потом је, Гргур од 12. септембра 1397, постао чанадски бискуп, и умро 1402. године. Папа је хтео да задржи право именовања бискупа, али упркос томе краљ је именовао Ладислава II о коме нема никаквих података.³²

Око 1350. Стефан, син Емерика, из породице Упори се родио. Ова породица је имала бројне поседе у жупанијама Земплен, Берег и Саболч. Стефан Упори се школовао у иностранству. Новцем је постао каноник бројних цркава, између осталог и у Острогону, а био је и препозит у веспремској цркви Свих Светих. Са 24 године постао је варадински каноник, а 1384. Стефан постаје кантор, док је 1392. године постао магистар слободних вештина, свештеник и студент канонског права. Краљ га је 1398. године поставио за секретара, а четири године доцније је постао сремски бискуп. Са ове катедре је прешао у ердељску бискупију 1403, где је и умро 1419. године. Сахрањен је у катедрали у Ђулафехервару.³³ Први и једини пут се у изворима спомиње као сремски бискуп кад је постављен за ердељског бискупа поново.³⁴ Папа је изгледа повукао његово именовање марта 1403. и поставио за бискупа извесног Јована Лакија. Упори сигурно није уведен у посед, а вероватно ни Лаки.³⁵

Следећи на списку сремских бискупа је Тома Лудањи, који је највећи траг у средњовековној историју угарске цркве оставио као јегарски бискуп. Био је родом из места Вашфеју, а постаје бискуп 1397. или 1399. и на тој позицији остаје две године, када одлази у Јегру. Изгледа да му је сремска бискупија била обећана већ кад је био јегарски бискуп. Папа му даје и цистерцитску опатију у Петроварадину 23. марта 1400. године. У сремској бискупији се такође кратко задржао и као присталица Ладислава напуљског бива протеран од краља Жигмунда 1403. и одлази у Пољску. Убрзо га је наследио Стефан Упори, али је он 19. јануара 1403. године постао бискуп Ердеља, јер је папа попунио упражњене катедре после смењивања присталица Ладислава Напуљског. На кратко је Лудањи изгледа остао још у Срему и спомиње се у једној краљевој повластици из године 1406. Тома сремски.³⁶ После тога неко време бискупија сремска има администратора у лику чанадског бискупа Доже. Тома се вратио 1421. у Јегру, и тамошњи бискуп је био све до своје смрти 1424. године, измиливши се на крају са краљем Жигмундом Луксембуршким.³⁷

³² E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*, 52; Török József, *Keresztény századok. A tizenötödik század magyar egyháztörténete*, Budapest, 2006, 214; A *Perényi család levéltára*, 113.

³³ Udvardy J, *A kalocsai érsekek életrajza (1000-1526)*, 251; E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*, 52.

³⁴ ZsO II/1, 266.

³⁵ Engel P, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*.

³⁶ Али исте 1406. године 29. јануара, сремска бискупија је празна, као и у марту исте године, *Hazai okmánytár* II, 180, 186. Са друге стране *Hazai okmánytár* V, 203, доноси нови помен Томе бискупа сремског, као администратора бискупије у једној повељи око Капувара исте године. Пал Енгел за цео период од 1401, па наредну декаду наводи да је бискупска столица испражњена, Engel P, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*.

³⁷ E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*, 52, који наводи да је Тома био фрањевац, али ако (наводно) је био опат у Петроварадину посве је сигурно да је био цистерцит. Са друге стране пак, Török J, *Keresztény*

Исте 1399. Никола, чанадски препозит, 18. јуна, бива именован за сремског бискупа и бива му дозвољено да задржи чанадску препозитуру од стране папе. То је дакле трећи сремски бискуп који се спомиње те године.³⁸ Месец дана касније, приликом набрајања неких јобађа сремског бискупа, у једној повељи од 28. јула исте године, не спомиње се име сремског бискупа.³⁹

У међувремену на његовом негдашњем бискупском трону су се изређали готово непознати бискупи Павле,⁴⁰ Петар и Фрања 1410, 1416. и 1419. године. Јожеф Терек не наводи Павла, већ само Петра 1416, док бискупа Фрању на трон сремске катедре ставља у периоду од 1419. до 1421. године.⁴¹ Пал Енгел за цео период од 1410, па све до 28. априла 1419. Сремску бискупију сматра упражњеном.⁴²

Податак који брка овај ионако компликован преглед сремских бискупа јесте из 12. септембра 1405, у питању је један спис са универзитета у Падови у коме се сомиње сремски бискуп Павле који је одредио једну комисију са задатком да утера неке дугове од једног падованског стипендисте Јована назначеног у матрикули речене висошколске установе као *de Hungaria*.⁴³ Да ли је исти Павле, син Фаркаша, онај коме се папа обраћа у мају 1407? Овоме се римски бискуп обраћа прво као босанском клирику, а потом као изабраном сремском бискупу коме допушта да од било ког бискупа може да добије редове без да добије ранију дозволу калочког надбискупа. Исто тако му допушта да буде бискуп упркос томе што има свега 25 година.⁴⁴ Њега је изгледа именовао папа Гргур XII 1407, али га Жигмунд није признао.⁴⁵

У тим годинама, тачније према повељама из 1405, 1408, 1411, 1419. сремска столица није попуњена.⁴⁶ Године 1407. чак петнаест надбискупија и бискупија је било упражњено и то је била прилика да угарски краљ Жигмунд Луксембуршки

századok. A tizenötödik század magyar egyháztörténete, 214 прескаче Стефана Упорија и сматра да је Тома био бискуп између 1396. и 1400. године. У једном препису повеље веспремског каптола из 1407. Тома сињски се помиње као администратор Сремске бискупије, *Hazai okmánytár*, IV, 253. У једној Томиној биографији, Balassy Ferencz, *Ludanyi Tamás egri püspök*, *Értekezések a történettudomány köréből*, VII. Kötet (1877-1878), Budapest, 1878, 1-34, не помиње ни на једном месту Тому као петроварадинског опата и посебно не као сремског бискупа. Он се бави само њиме као јегарским бискупом и спомиње његов бег у Ердељ и потом Пољску, када је смењен као присталица Ладислава Напуљског. Тома је вероватно родом био из Њитранске жупаније, а не постоји податак о њему као опату у Петроварадину.

³⁸ ZsO I, 656.

³⁹ ZsO I, 664.

⁴⁰ Изгледа да је то бискуп коме је Жигмунд ускратио поновно именовање за бискупа 1410. Уп. Fraknói Vilmos, *Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szent-Székkal*, Budapest, 1901, 322. Међутим, њега је папа именовао вероватно још 1407. Engel P, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*.

⁴¹ E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*, 53; Н. Лемајић, *Хронотакса*, 60; Török J, *Keresztény századok. A tizenötödik század magyar egyháztörténete*, 214.

⁴² Engel P, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*.

⁴³ Andreas Veress, *Matricula et acta Hungarorum in universitatibus Italiae studentium. Volumen primum 1264-1864*, Budapest, 1915, 6-7.

⁴⁴ ZsO II/2, 44-45.

⁴⁵ Fraknói Vilmos, *A magyar királyi kegyúri jog Szent Istvántól Mária Teréziáig*, Budapest, 1895, 104.

⁴⁶ *A Perényi család levéltára*, 145-182.

управљање овим црквеним покрајинама да представницима великих племићких породица. Приходи ових бискупија и надбискупија ишли су у краљевску касу. Тако је функцију калочког надбискупа обављао сам палатин Никола Горјански, а Јован Горјански је био губернатор сремске бискупије.⁴⁷ Неименовани сремски бискуп дестинатар је (уз остале угарске прелате) и папскога писма из 1413. којом се представља була о осуди дела и учења Џона Виклифа.⁴⁸ Један такође безимени сремски бискуп дестинатар је папског писма о опросту датом Јовану Моровићком фебруара 1415. године.⁴⁹ Године 1416. Срем у неком периоду нема бискупа, јер се у једној повељи краља Жигмунда којом из марта те године наводи да је столица празна.⁵⁰

Међутим, управо из тих нејасних година долази и један посве занимљив документ. Наиме, 18. марта 1420. папа наређује сремском бискупу, да каноникате и пребенеде у црквама у Бачу и Печују додели Николи Ивановом од Беле, печујском клирику.⁵¹ Могуће је да се ова наредба односила управо на Горјанског. Никод од њих, са друге стране, не спомиње Пал Енгел. Он наводи бискупа Фрању који је, према њему, сремски бискуп био од 22. августа 1419. До 13. јула 1421. године.⁵²

Ове честе промене на бискупском трону су вероватно последица Жигмундовога сукоба са већим делом римске цркве, као и са великом шизмом унутар ње. Сем тога, папа Јован XXIII, којег је Жигмундов супарник Ладислав Напуљски протерао из Рима склонио се код угарског владара. Сам је владар био у сукобу са папом Бонифацијем IX и 1404. Жигмунд Луксембуршки доноси декрет по коме се папска писма не могу објављивати без претходне краљевске дозволе. Овај сукоб је имао и конкретне финансијске последице по папу који је био лишен прихода од *reservatio* али и од такси за попуњавање упражњених бискупских и надбискупских места.⁵³ Вероватно су ти сукоби краља са црквом имали своје последице и на ове честе промене на бискупском трону Срема. Сваки *краљ* именован је своје присталице. Мађарски историчар Ерик Фигеди у свом прегледу угарских бискупа у XV веку наводи да је изоставио хронотаксу сремских бискупа из разлога што о њима има врло мало података и што би састављање редоследа ових прелата био веома тежак задатак. Поред тога, он наводи и како је ово подручје на југу земље и било је у овом веку већ изложено турским најездама.⁵⁴

⁴⁷ Barta István, *Egyház és állam viszonya Magyarországon a középkor végén*, Budapest, 1935, 39. и 1404. године било је 13 бискупија које су биле упражњене, међу којима и сремска, Fraknói V, *A magyar királyi kegyúri jog Szent Istvántól Mária Teréziáig*, 95-96.

⁴⁸ ZsO IV, 74. Да ли је ово поуздан доказ да је сремска столица попуњена тешко је рећи.

⁴⁹ ZsO V, 115.

⁵⁰ *Hazai okmánytár* II, 208.

⁵¹ Petar Rokai, *Područje bivše SFR Jugoslavije u svetlu podataka objavljenih papskih suplikacija XIV-XV veku iz mađarskih publikacija*, књига у рукопису припремљена за штампу, 12. (даље Rokai, *Suplikacije*)

⁵² Engel P, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*.

⁵³ Детаљно о односима са Римом в. Fraknói Vilmos, *Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szent-Székkal*, Budapest, 1901, 303-330; исти, *A magyar királyi kegyúri jog Szent Istvántól Mária Teréziáig*, 87-97; Петар Рокаи, Золтан Ђере, Тибор Пал, Александар Касаш, *Историја Мађара*, Београд, 2002, 142-143.

⁵⁴ Fügedi Erik, *A XV. századi magyar püspökök*, Történelmi szemle, VIII. évfolyam, 4. szám, 1965, 478.

Али већ ускоро на трон долази нови бискуп и долазимо пред сам крај средњег века када је сам попис бискупа јаснији. Колики је, међутим, био њихов утицај на терену јако је тешко рећи, јер ово и јесте време османских најезди на Срем и сигурно је управљање римокатоличким верницима на том подручју, уз и даља трвења са другим дијецезама, било веома тешко. У ово време продире и хуситизам на тло Срема, што свакако компликуе живот бискупије. Али хронолошки след бискупа, који је нама овде у центру пажње, се ипак искристалисао.

Јаков Блаж Микола (Никола) из Сланкамена је био један од најдуговечнијих сремских бискупа, готово четири деценије, у периоду 1419/1420-1459. године, али о њему не знамо готово ништа. Можда је био редовник јер се у неким повељама уз његово име помиње и да је *frater*. Први му је помен већ од децембра 1419, кад краљ Жигмунд Луксембуршки потврђује неку ранију повељу на молбу препозита из Стоног Београда. Папа га именује 13. маја 1420. за сремског бискупа.⁵⁵ Већ 5. Јуна исте године лектор из Великог Варадина договорио је у бискупово име плаћање *servitium commune* у року од десет месеци.⁵⁶ Недуго по потврђивању и исплаћивању таксе на инвеституру у децембру овоме је сремском бискупу дозвољено од папе да свештенику цркве Блажене Девице у Ковиљу да и олтар Светог Јакова у петроварадинској жупној цркви Светог Николе. Дотични клирик се звао Бенедикт син Јакова од Морхат Сантоа.⁵⁷

Јаков Блаж Микола (Никола) из Сланкамена се помиње у различитим писмима и декретима тројице угарских краљева-Жигмунда Луксембуршког (1421, 1422, 1423, 1431), Владислава, те Матије Корвина 1459. године, што му је и последњи помен. Помињу се и његови супарници на бискупском трону, Конрад 1433-1436. године, затим Јаков II и Јаков III, 1436, односно у периоду од 1454-1460. године. Склони смо да помислимо да је у питању једна те иста личност и да је у питању грешка код Емерика Гашића.⁵⁸ Занимљиво је да Јожеф Терек бискупа Јакова Блажа Миколу из Сланкамена назива Јаков из Пјаћенце.⁵⁹ Још је занимљивије што се управо у доба када је Јаков бискуп Срема, и то потврђено у изворима, 14. марта 1429. године Јовану, сремском бискупу, од стране папе се додељује опрост.⁶⁰ Да ли је у питању нека грешка или још један претендент на катедру сремских бискупа, не

⁵⁵ DF 288857, поред овог протокола сачуваног у Мађарском државном архиву, в. и ZsO VII, 396. Од литературе уп. Engel P, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*.

⁵⁶ ZsO VII, 414. Последња рата је исплаћена тек новембра 1421, ZsO VIII, 364-365.

⁵⁷ ZsO VIII, 382.

⁵⁸ *Hazai okmánytár* II, 214-224; *Hazai okmánytár* III, 346, 365; *Hazai okmánytár* V, 222; у највећем броју повеља помиње се као сведок приликом потврђивања неких ранијих краљевских докумената, в. ZsO VIII, 274-275; ZsO IX, 47-48, 185, 315, 326, 369; ZsO X, 57, 165, 244-246, 281-284, 397-399, 479, 595-597; E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*, 53; Н. Лемајић, *Хронотакса*, 60-61; и у архиву породице Перењи се помиње Јаков 1420-1431, такође потписник потврђивању повеља, привилегија, в. *A Perényi család levéltára*, 185-211.

⁵⁹ Török J, *Keresztény századok. A tizenötödik század magyar egyháztörténete*, 214. Ставља његово бискупство између 1419-1457.

⁶⁰ P. Rokai, *Suplikacije*, 55-56.

знамо. Поред тога, године 1445. Никола Бодо се спомиње у једном случају као сремски бискуп.⁶¹

У исто време исти извор помиње Јакова као сремског бискупа, када 21. априла 1429. године папа наређује калочком надбискупу, да препозитуру Сремске цркве, упражњену смрћу Михајла од Бацолса, додели Николи Бенедиктовом, клирику Чанадске бискупије. Речена препозитура је, како тврди овај извор, Николи чанадском већ од сремског бискупа Јакова додељена.⁶² Због тога смо склонили мишљењу да је код Јована у питању нека грешка у препису.

О његовом наследнику знамо само име и неке кратке помене. Сем тога судио се са неким црквеним личностима. То је извесни Урбан, који се помиње на сабору у Будиму 1462. године, где црквени и световни великаши доносе одлуку да не треба да плаћају порез. Други помен Урбана је две године доцније у неком декрету краља Матије. Изгледа да је на трону био све до 1472. године.⁶³ Урбан је покренуо у Риму жалбени поступак против Томе из Ђера, сремског кантора, и илочног жупника јер су наводно присвојили приходе неких поседа супротно канонима. Урбан је тужио у Риму и калочног надбискупа јер није дао 300 марака које је од оснивања Сремска бискупија добијала од надбискупске столице чији је суфраган била. У повељи од 5. октобра 1468. Матија Корвин потврђује једну старију повељу из 1270, и у тој повељи се спомиње и Тома, избрани бискуп сремски. Да ли је то Тома из Ђера, који је можда у међувремену изабран за бискупа, можда и мимо канона, па га Урбан зато тужи, не знамо.⁶⁴

Породица Батори подарила је многе значајне личности угарске средњовековне историје. Такав је и барон Никола Батори. Рођак Михајла Силађија, падовански и болоњски студент, завршио реторику, право и дакако теологију. Пријатељ са водећим хуманистима свог доба Јованом Витезом и Петром Вардијем. Изгледа да није хтео да прими сремску бискупију, јер се 1471. Никола спомиње као избрани бискуп. Терек период Баторијевог боравка на трону сремских бискупа датира између 1472. и 1474. године, а Фигеди помера почетак његовог бискупства на 1469. годину. Папа га није посветио вероватно ни 1473. године. Али се помиње и као сведок 1498, у различитим повељама. После смрти краља Матије Корвина постао је вацки бискуп и велики политичар.⁶⁵

⁶¹ Engel P, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*. То је повеља којом Јанко Хуњади, тада ердељски војвода тражи неке тврђаве (између осталих Мункач и Дебрецен). В. DI. 37602.

⁶² P. Rokai, *Suplikacije*, 59.

⁶³ E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*, 53. Н. Лемајић, *Хронотакса*, 61. Урбанов епископат међи годину дана дуже од Гашића. E. Hampel, нав. дело, 200-203. Урбана помиње како се жали папи на калочног надбискупа да не жели да плати месечно 30 марака сремској цркви за обнову Баношгора. Папа Пије II јануара 1463. пише острогонском надбискупу у вези са тим и тражи од њега да плати речени износ бискупу Урбану, позивајући се на стару одлуку из доба надбискупа Угрини.

⁶⁴ Udvardy J, *A kalocsai érsekek életrajza (1000-1526)*, 306. За повељу из 1468. в. *Hazai okmánytár*, IV, 424.

⁶⁵ Fügedi E, *A XV. századi magyar püspökök*, 486, 491; E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*, 53-54; *Историја Мађара*, 169; Török J, *Keresztény századok. A tizenötödik század magyar egyháztörténete*, 186-187, 214; Rokay Péter, *Mátyás király magyarországi egyházpolitikája, a délmagyarországi főpásztori székek betöltésének tükrében (fényében)*, Vallás- és egyháztörténeti tanulmányok, књига у штампи, 112; у неколико повеља је сведок као сремски бискуп, у. *A Perényi család levéltára*, 260-264.

Јован Витез, братанац истоименог острогонског надбискупа, такође велики хуманиста био је сремски бискуп од 1481. до 1489. године. Ради се свакако о најмаркантнијој личности која је заузимала трон сремских бискупа. За Срем и бискупију можда није урадио много, а већ смо помињали и стање саме бискупије, али свакако је најзначајније име на катедри бискупа сремских.

Поменути стриц га је одгојио, а и литератури се може наћи и податак да је чувеног Јована Чесмичког, односно Јануса Панонијуса, великог мађарског хуманисту и печујског бискупа начинио прво тителским препозитом, а потом и својим помоћником. Међутим, у историографији је утврђено да је тителску препозитуру и коадјуторску позицију добио ипак Јован Витез млађи и да је пореклом вероватно из Славоније, одакле је и добио предикат Чесмички. Био је ученик и добар пријатељ на студијама у Болоњи код Галеота Марција, још једног великог италијанског хуманисте који је живео и деловао у Угарској у доба ренесансе под краљем Матијом Корвином. Марцио Витеза описује као ерудиту, правно и теолошки одлично образованог и у свему врсног младог човека. Био је прво препозит столног, а потом и зборног каптала Светог Јована у Великом Варадину, а располагао је и црквеним приходима ове препозитуре. Био је једно време у немилости краља Матије Корвина због завере коју је његов рођак острогонски надбискуп Јован Витез предводио против краља. Касније се, вероватно око 1476, вратио у Угарску. Постао је сремски бискуп, а папа му дозвољава 1481. да може да прими више црквених добара. Био је и краљевски изасланик и ишао је код папе у вези са покретањем истраге против Петра Варадија, калочко-бачког надбискупа. Сем тога био је често изасланик на римској курији у вези са другим пословима, а у јесен 1481. Витез је боравио у Риму неким државним пословима као и током априла 1482, када добија писма од краља у вези са неким немачким бискупима. Галеото Марцио пише да је Витез био и у посланству у Француској. Био је укључен и у преговоре са немачким царем о миру, а краљ Матија му је писао у вези са упражњеном ђерском бискупијом јуна 1481. године. У појединим краљевим писмима и документима назива се *изабрани сремски бискуп*, а најчешће *orator meus reverendus dominus episcopus Syrmienensis*. Просто као Јован сремски се спомиње у потврђивању једне повеље краља Матије из 22. фебруара 1484. године, као и повељама из 1489, односно потврђивању преписа једне раније повеље исте године. Јуна 1488. Јован Витез млађи улази у сукоб око оломоучке бискупије, коју је требало да добије као администратор. Међутим, одатле није желео да оде великоварадински бискуп Филипец де Прошниц. Витез је доцније постао веспремски и бечки бискуп, био је присталица прво Владислава Јагелонца, а умро је у јесен 1499. године.⁶⁶

⁶⁶ *Hazai okmánytár* III, 438; *Hazai okmánytár*, IV, 434, цео документ 432-435; *Hazai okmánytár* V, 371; *Mátyás király levelei. Külügyi osztály. Második kötet. 1480-1490. Közzéteszi Fraknói Vilmos*, Budapest, 1895, 131, 149, 159-166, 185-188, 212-217, 221-222; о Витезу уп. Galeotto Marzio, *Mátyás királynak kiváló, bölcs, tréfás mondásairól és tetteiről szóló könyv*, Kardos Tibor fordításában, Budapest, 1977, 38-39. Доста детаљну биографију овог сремског бискупа дао је Fraknói Vilmos, *Mátyás király magyar diplomáit. Ifjabb Vitéz János, Századok XXXIII. Évfolyam, 3. Szám*, 291-309; његовим пореклом и рашчлањавањем Јануса Панонијуса са Јованом Чесмичким, тј. Витезом бавио се Tóth István, *Janus Pannonius származása*,

За Стефана Криспа као сремског бискупа имамо мало података, али му је биографија доста богата занимљивим информацијама. Био је и босански бискуп, а родом је био из данашње Словачке. За краља Владислава II Јагелонца је радио многе дипломатске послове, а био је и његов чувар круне. Као сремски бискуп (постао је вероватно 1491) потписује мир између Максимилијана Хабзбуршког и краља Владислава у Пожуну 27. марта 1492. године. Исте је и јегарском каптолу поклатио три села која је добио од свог стрица Урбана. Био је и ђерски бискуп, према обећању надбискупа Петра Варадија који га је и поставио привремено за сремског бискупа. Наредних година је бискупска катедра Срема била упражњена.⁶⁷

Жожеф Терек у свом попису бискупа наводи у ово време још двојицу. Први Жигмунд Палоци (бискуп наводно 1475-1479), док је Болдичар (Валтазар) *Песциаи* према Тереку бискуп Срема 1479-1501. године.⁶⁸ Овај је потоњи био и папски легат. Од њега је Петар Хопнер, пожунски бискуп, присвојио неке приходе од 2000 флорина и стога Матија Корвин пише папи 16. маја 1480. године да Хопнера изузме из своје заштите и да заштити сремског бискупа. Краљ Матија се и жали како је Хопнер подржавао јеретике и био против католичке вере, док је бискуп Валтазар Писциаи био увек верни слуга цркве и папе.⁶⁹ Како је умро 1481, вероватно је био бискуп само 1480. године, за коју и иначе немамо других података о сремском бискупу.

На сабору на пољу Ракош 1500. године Никола Бачки се наводи као *изабрани сремски бискуп*. Наредне године је прешао на њитранску катедру. Наследио га је на кратко Жигмунд из Левоче (de Thurso), можда онај којег Терек ставља неколико деценија раније. Одрекао се сремске бискупије, постао прво препозит у Ђулафехервару, а потом њитрански, па ердељски бискуп. Долазе непознати бискупи Гаврило и после њега на трон седа Стефан Сатмари, о коме знамо да је из Шарошпатака. Постао је варадински каноник, бискуп 1502, а сремске бискупије се одрекао две године касније и отишао у Њитру. Већ 1505. године Доминик постаје бискуп, али убрзо се губи помен и њега.⁷⁰

Око 1480. Михајло Орсаг де Гут, палатин Угарске и његова супруга Магдалена из породице Мароти (Моровићки) добијају сина Јована. Он постаје доктор оба права, а 1505. када угарски великаши доносе декрет у коме забрањују да

Irodalomtörténeti közlemények 5, 1965, 603-613; Fügedi E, *A XV. századi magyar püspökök*, 491; Udvardy J, *A kalocsai érsekek életrajza (1000-1526)*, 346; E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*, 55. Око његове мисије у Риму и преговора са немачким царе в. Fraknói V, *Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szent-Székkal*, 159-172. О сукобу око оломоучке бискупије и преписци између краља Матије Корвина и папског легата в. *исто*, 188-193.

⁶⁷ E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*, 55.

⁶⁸ Török J, *Keresztény századok. A tizenötödik század magyar egyháztörténete*, 214. Хронологију потврђује и Н. Лемајић, *Хронотакса*, 61. Међутим, краљ Матија је 1481, после смрти Песциаија, слао папи, преко кардинала Јована Арагонског, писмо у коме га моли да потврду за постављање Јована Витеза пошаље и калочком надбискупу, в. *Mátyás király levelei. Küllügyi osztály. Második kötet*, 119-120.

⁶⁹ *Mátyás király levelei. Küllügyi osztály. Második kötet*, 20-22. Помиње се као папски легат и 1476, у писму Николасу Тингену, емерланском бискупу, али се не наводи да је сремски бискуп, в. *исто*, 378.

⁷⁰ E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*, 55; Н. Лемајић, *Хронотакса*, 60; А. Јарм, *Shematizam 1999./2000.*, Ђаково, 2000, 17-18; Marko Kljajić, *Surčin kroz povijest*, Vinkovci, 2010, 120.

странац постане краљ после смрти Владислављеве, спомиње се Јован Орсаг де Гут као изабрани бискуп сремски. Био је и сведок код повеље из 1505, којом краљ Ладислав потврђује привилегије издате 1492. Габору Перењију. Наведен је и 1508, као и 1515. године. Био је у Пожуну марта 1515, где су Максимилијан, Жигмунд и Владислав желели да реше породичне неспоразуме. И две године касније као изабрани бискуп додељује неке поседе за заслуге. Прешао је у Вац, где је бискуп био све до Мохачке битке, када прелази на Запољину страну и истог крунише. Већ наредне године стаје уз Фердинанда, а умире 1532. године.⁷¹

Из места Мацедонија код Темишвара потекао је Ладислав, познат као Ладислав Мацедонић. Био је каноник у Печују и архиђакон у Барањи. Путовао је у Пољску да посредује при склапању брака палатина Стефана Баторија и пољске принцезе Софије. Именован је за бискупа Срема 1520, одакле је отишао 1526 године, захваливши се на бискупији у корист Стефана Бродарића. Ладислав је отишао у Печуј и постао велики препозит. Фердинанд га именује за бискупа Великог Варадина 1527 године, али није ушао у посед, јер га је држао Емерик Цибак, тамишки жупан и војсковођа Запољин. Умро је недуго после Цибаковог убиства, 1536. године.⁷²

У околини Бјеловара, у месту Јересину/Херешину око 1480. или 1490. године родио се у вероватно племићкој породици, Стефан Бродарић, последњи средњовековни римокатолички сремски бискуп. Хуманиста, писац, аутор знаменитог дела о Мохачкој бици, био је човек широког образовања, школован у Печују и Падови. По свршетку образовања је 1512. Бродарић ступио у службу Ђорђа Сатмарија, бискупа Великог Варадина, поставши његов секретар. Ујесен 1525. Лајош II Јагелонац је поставио Бродарића за сремског бискупа. Остао је и печујски каноник и препозит. Краљ га је желео поставити за канцелара без бискупске части, али су други бискупи протестовали, захтевајући да неко од њих заузме тај високи државни положај. Био је краљев саветник, његов дипломата и чак изасланик код француског краља, а угарскога је владара пратио све до Мохача када се спасио бегом. Изгледа да је неко време био на страни Фердинанда Хабзбуршког, потом побегао код краковског бискупа Петра Томицког, коме је набављао и књиге за приватну библиотеку. Разменио је чак и писма са Еразмом Ротердамским. По повратку је постао присталица краља Јована Запоље. Постао је затим и вацки бискуп 1537, а умро је 1539. године.⁷³

Као сремски бискуп није ни могао да учини много јер је цела његова бискупија била већ под Турцима, о чему је и сам писао у Ердуту 27. јула 1526. године, рекавши како су сва села бискупије и утврђења под непријатељима.⁷⁴ Писао је, вероватно пре 20. новембра 1526, и у Пољску, бискупу Анджеју Плоцком Кржирчком и капетану Јану Бјецени Тарновском да је војска Цара Јована Ненада

⁷¹ *Hazai okmánytár* II, 404-407; E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*, 55-56; *A Perényi család levéltára*, 346-347.

⁷² E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*, 56.

⁷³ E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*, 56-57. Гашићево дело има одређених непрецизности, које смо овом приликом занемарили. О Бродарићу и његовом хуманистичком раду уп. Bratislav Lučin, *Erazmo i Hrvati XV. i XVI. stoljeća*, Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, Vol.30, No.1-2, prosinac 2004, 9-10.

⁷⁴ E. Gašić, *Kratki povijesni pregled*, 56-57.

ослободила Черевих (*castrum Chewrewgh*), као и седиште његове бискупије Баноштор (*sedem episcopatus mei, Banmonosthra*), и да су прешли Саву у намери да истерају Турке.⁷⁵ Али, Баноштор у наредном периоду није био више седиште сремских бискупа. После Бродарића, нема више сремских бискупа до 1578, а и после ове године постоје само насловни бискупи.

Ова компликована хронотакса сремских бискупа за период 1229-1526. оставља и даље низ отворених питања. Нажалост, посебно у доба краља Жигмунда веома је компликовано утврдити редослед бискупа, а сукоб са Ладиславом Напуљским и укупан однос овог великиг краља са црквом само отежава такав посао. Уз све ове потешкоће, мањак извора и литературе, покушали смо да дамо свој допринос и да саставимо што је могуће прецизнију хронолошку табелу сремских бискупа.

Литература:

- Almási, Tibor, *Anjou-kori oklevéltár*, XI-XIV, Budapest-Szeged, 1997-2004.
Anjou-kori okmánytár, I-VII, Budapest, 1878-1920.
Acta Tomiciana, IX, ed. S. Gorski, Pasnaniae, 1867.
Balassy, Ferencz, *Ludanyi Tamás egri püspök*, *Értekezések a történettudományi köréből*, VII. Kötet (1877-1878), Budapest, 1878, 1-34.
Balics, Lajos, *A Római katolikus egyház története Magyarországon, II. kötet. Kálmán királytól az Árpádház kihaltáig 1195-1301, II. rész*, Budapest, 1890.
Barta, István, *Egyház és állam viszonya Magyarországon a középkor végén*, Budapest, 1935.
Békefi, Remig, *A pázstói apátság története. 1190-1702*, Budapest, 1898.
Blazovich, László-Géczi Lajos, *Anjou-kori oklevéltár*, VII, Budapest-Szeged, 1991.
Brodarics historiájá a Mohácsi vérszről, fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Szentpétery Imre, Budapest, 1903.
Veress, Andreas, *Matricula et acta Hungarorum in universitatibus Italiae studentium. Volumen primum 1264-1864*, Budapest, 1915.
Galeotto, Marzio, *Mátyás királynak kiváló, bölcs, tréfás mondásairól és tetteiről szóló könyv*, Kardos Tibor fordításában, Budapest, 1977.
Engel, Pál, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*, CD-ROM kiadás
Zsoldos, Attila, *Magyarország világi archontológiája 1000-1301*, Budapest 2011.
Jarm, Antun, *Shematizam 1999./2000.*, Đakovo, 2000.
Karsai, Géza, *Ki volt Anonymus? (Az Anonymus-gesta kézírata, szövegkritikája, tartalmi de nyelvi problémái, különös tekintettel a palimpszeszt-szövegek fototechnikai kérdéseire)*, Középkori kútfőink kritikus kérdései, szerkesztette Horváth János és Székely György, Budapest, 1974, 39-59.

⁷⁵ Писмо је објављено у *Acta Tomiciana*, IX, ed. S. Gorski, Pasnaniae, 1867, 110. Уп. такође и Борис Стојковски, *Срем и покрет Цара Јована Ненада*, Истраживања, 20, 2009, 258. Бродарић и у свом спису о Мохачкој бици наводи да је Баноштор седиште сремске бискупије, в. Stjepan Brodарић, *Mohačka bitka 1526*, преуео Stjepan Sršan, Vinkovci, 1990, 28. Бродарићево дело има и дакако мађарска издања в. *Brodarics historiájá a Mohácsi vérszről*, fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Szentpétery Imre, Budapest, 1903. Дело је доживело и репринт издање 1972, па 1976, увод је написао Габор Каницаи.

- Kljajić, Marko, *Surčin kroz povijest*, Vinkovci, 2010.
- Korai magyar történeti lexikon, főszerkesztő Kristó Gyula, szerkesztők Engel Pál és Makk Ferenc, Budapest, 1994.
- Kristó, Gyula, *Anjou-kori oklevéltár*, I-VI, Budapest-Szeged, 1990-2000.
- Lányi, Károly, *Magyar egyháztörténelme*. Átdolgozta Knauz Nándor, I. kötet, Esztergom, 1866.
- Лемајић, Ненад, *Хронотакса црквених достојанственика у Срему*, Зборник Музеја Срема 3, 1997, 59-61.
- Lučin, Bratislav, *Erazmo i Hrvati XV. i XVI. stoljeća*, Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, Vol.30, No.1-2, prosinac 2004, 5-29.
- Magyar Országos Levéltár, Mohács előtti gyűjtemény.
- Mályusz, Elemér, Borsa, István, Tóth, Nórbert C., *Zsigmondkori oklevéltár*, I-X, Budapest, 1951-2007.
- Markó, László, *A magyar állam főméltóságai. Szent Istvántól napjainkig*, Budapest, 2006.
- Mátyás király levelei. Külügyi osztály. Második kötet. 1480-1490. Közzéteszi Fraknoi Vilmos, Budapest, 1895.
- A Perényi család levéltára*, közzéteszi Tringli István, Budapest, 2008.
- Piti, Ferenc, Sebők, Ferenc, *Anjou-kori oklevéltár*, XX-XXXI, Budapest-Szeged, 1999-2007.
- Rokai, Petar, *Područje bivše SFR Jugoslavije u svetlu podataka objavljenih papirskih suplikacija XIV-XV veku iz mađarskih publikacija*, књига у рукопису припремљена за штампу.
- Rokai, Petar, *Vallás- és egyháztörténeti tanulmányok*, књига у штампи.
- Рокаи, Петар, Ђере, Золтан, Пал, Тибор, Касаш, Александар, *Историја Мађара*, Београд, 2002.
- Stjepan, Brodarić, *Mohačka bitka 1526*, preveo Stjepan Sršan, Vinkovci, 1990.
- Стојковски, Борис, *Срем у покрет Цара Јована Ненада*, Истраживања, 20, 2009, 257-263.
- Török, József, *Keresztény századok. A tizenharmadik század magyar egyháztörténete*, Budapest, 2003.
- Török, József, *Keresztény századok. A tizennegyedik század magyar egyháztörténete*, Budapest, 2004.
- Török, József, *Keresztény századok. A tizenötödik század magyar egyháztörténete*, Budapest, 2006.
- Tóth, István, *Janus Pannonius származása*, Irodalomtörténeti közlemények 5, 1965, 603-613.
- Theiner, Augustino, *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*, I-II, Romae, 1859.
- Udvardy, József, *A kalocsai érsekek életrajza (1000-1526)*, Köln, 1991.
- Fejér, György, *Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus Ac Civilis*. I-XI, Budae, 1829-1844.
- Fraknoi, Vilmos, *A magyar királyi kegyúri jog Szent Istvántól Mária Teréziáig*, Budapest, 1895.
- Fraknoi, Vilmos, *Mátyás király magyar diplomáitai. Ifjabb Vitéz János*, Századok XXXIII. Évfolyam, 3. Szám, 1900, 291-309.
- Fraknoi, Vilmos, *Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szent-Székkal*, Budapest, 1901.
- Fügedi, Erik, *A XV. századi magyar püspökök*, Történelmi szemle, VIII. évfolyam, 4. szám, 1965, 477-498.
- Hazai okmánytár*, I. -VIII. kötet, kiadják Nagy Imre et. al., Győr-Budapest, 1865-1891.
- Hampel, Eduardus, *Ugrinus de genere Chak Archiepiscopus Colocensis et Erectio Episcopatus Simriensis*, докторска дисертација у рукопису са Katholisch-Theologische Fakultät der Universität Wien, Wien, 1917.
- Харди, Ђура, *Господари и банови оностраног Срема и Мачве у XIII веку*, Споменица Историјског архива Срем, 8, 2009, 65-80.

ПРИЛОГ:
Хронолошка таблица бискупа римокатоличке Сремске бискупије 1229-1526

Име сремског бискупа	Године његовог бискупства
Иноћентије	1231-1233.
Оливер	1247-1262.
Јаков	1262-1269.
Упражњена	1274.
Поша	1275-1291.
Ђорђе	1292.
Никола	1299-1300.
Вићентије	1306.
Ладислав	1307-1309.
Ђорђе/Гргур	1311-1333.
Упражњена	1334.
Гргур	1334-1335.
Упражњена	1335.
Петар Беке	1336-1349.
Упражњена	1349.
Тома Бенедиктов	1349-1364.
Упражњена	Мај-август 1364.
Димитрије Петров	1364-1366/68.
Стефан Пакши	1366-1373.
Димитрије	1373.
Јован Андријин	1374-1392.
Упражњено	1393-1397.
Гргур Рожали	1397.
Стефан Упори	1398-1403.
Јован Лаки	1403.
Тома Лудањи	(није сигурно 1397/1399), 1400, 1406.
Никола	Јун 1399.
Упражњено	Јул 1399.
Павле	1405-1410.
Јован Горјански-губернатор постављен од краља Жигмунда Луксембуршког	1407.
Анонимни бискуп	1407, 1413, 1415.
Петар	1416.
Фрања	1419-1421.
Јаков Блаж Никола (Никола)	1419-1459.
Урбан	1462-1472.
Никола Батори	1472-1474.
Жигмунд Палоци	1475-1479.
Валтазар Песциан	1480.
Јован Витез	1481-1489.
Никола Батори	1498.
Никола Бачки	1500.
Жигмунд из Левоче	1501.
Стефан Сатмари	1502-1504.
Доминик	1505.
Јован Орсаг де Гут	1505-1517.
Ладислав Мацедонић	1520-1526.
Стефан Бродарић	1526-1537.

BORIS STOJKOVSKI

SIRMIUM BISHOPS 1229–1534

Summary

On the basis of the archive materials of primarily Hungarian and other diplomats, and numerous literature, the paper attempts to create hitherto the most complete and the most accurate chronological order of Roman Catholic Sirmium bishops in the Sirmium bishopric from its foundation in 1229 to the Battle of Mohacs in 1526, and to the fall of the medieval Hungarian kingdom. Unfortunately, there are few data on the majority of the bishops, and enough information only about some of the bishops. The author tried to reconstruct as many bishops' biographies as possible, as well as the details of their bishop post in Sirmium in the Middle Ages. For most of them, there were just data witnessing when the numerous charters of Hungarian kings were brought on various issues. The biography of all the bishops before their arrival to Sirmium, and after their departure, was reconstructed wherever it was possible. A special attention was paid to the famous church dignitaries who left an indelible mark in the history of medieval Hungary, and humanists who were at the head of the Sirmium Diocese.

Keywords: Sirmium Diocese, the Middle Ages, the bishops.